

Beszámoló az MTA Magyar Nyelvi Bizottságának 2010. évi munkájáról

A Magyar Nyelvi Bizottságnak 11 osztályképviselője és 25 nyelvész tagja van. A nyelvész tagok közül hárman akadémikusok, kilencen a nyelvtudomány, illetve az MTA doktorai, tizenhárman kandidátusok, vagy PhD-vel rendelkeznek. A nyelvész tagok a helyesíráson kívül a nyelvtudománynak különböző területeit is (nyelvművelés, nyelvi tervezés, lexikográfia, grammatika, fonetika, dialektológia, névtan, alkalmazott nyelvészet) képviselik.

A Magyar Nyelvi Bizottságban az MTA valamennyi osztálya is képviselteti magát, akadémiai vagy professzori szinten. Az üléseken állandó, esetenként alkalmi meghívottak is jelen vannak: egyetemi és főiskolai oktatók, tudományos munkatársak, egy-egy terület szakemberei vagy egyes intézmények vezetői, illetve képviselői.

1. A Magyar Nyelvi Bizottság 2010-ben a szokásos működési rendben folytatta szakmai munkáját. A tárgyévben a bizottság hét ülést tartott. Ebből hat alkalommal a tagok által felhatalmazott szűkebb munkabizottság ülésezett (a bizottság 2009. június 16-i ülésen jóváhagyta a készülő helyesírási szabályzat 12. kiadásának szabályzati részét, és felhatalmazott egy szűkebb bizottságot, hogy vizsgálja át tüzetesen az elkészült szöveget): 2010. január 26-án, 2010. február 16-án, 2010. március 23-án, 2010. április 20-án, 2010. június 8-án és 2010. november 2-án. 2010. november 30-án pedig a teljes bizottság tartott ülést. Az ülések fő témája – folytatólagosan – *A magyar helyesírás szabályai* 11. kiadásának (AkH. 11.) felülvizsgálata, illetőleg a helyesírási szabályzat következő, 12. kiadásának az előkészítése volt. Alkalmoszerűen aktuális nyelvhasználati és helyesírási kérdésekkel is foglalkozott a bizottság; tagjai pedig számos tudományos, helyesírási, nyelvhelyességi, retorikai, oktatási, kulturális rendezvényen vettek részt.

2. A Magyar Nyelvi Bizottság legfontosabb tudományos témáját 2010-ben az akadémiai helyesírási szabályzat újabb, 12. kiadásával kapcsolatos munkálatok előkészítésének befejező szakaszai jelentették. A bizottság hétéves munkával végezte el *A magyar helyesírás szabályai* 11. kiadásának (AkH. 11.) rendszeres és módszeres áttekintését, felülvizsgálatát, javítását; ennek eredményeképpen 2010 végére elkészült a 12. kiadás szövege.

A Magyar Nyelvi Bizottság a helyesírási szabályzat gondozásával fontos akadémiai hagyományt, szakmai örökséget éltet tovább. Az Akadémiának megalakulásától kezdve célja volt az anyanyelv ápolása és olyan magas szintre emelése, hogy azon a tudományokat magyar nyelven lehessen művelni. Ehhez természetesen hozzátartozott a helyesírás egységének a megteremtése is. A Magyar Tudós Társaság 1832-ben tette közzé első helyesírási szabályzatát *A magyar helyesírás és szóragasztás főbb szabályai* címmel. Az MTA azóta is folyamatosan gondját viseli a magyar helyesírásnak, és a munkálatok szervezésére létrehozott egy különbizottságot, a Helyesírási Bizottságot, később ennek a munkáját a Magyar Nyelvi Bizottság vette át. A Helyesírási Bizottság készítette el évtizedes munkával az AkH. 10. kiadását 1954-ben, amely megteremtette a magyar helyesírás egységét. Ezt 30 év után követte az AkH. 11. kiadása 1984-ben.

A mindenkori szabályzat módosítására, a nyelv változásaihoz való hozzáigazítására időről időre szükség van. Természetesen nem minden áron, de amikor és ahol valóban célszerű, sőt szükséges, akkor és ott igen. Fontos ugyanis, hogy egy nemzetnek, egy nyelv- és népközösségnek legyen szilárd alapokon nyugvó, a hagyományt, de a nyelvben végbemenő, illetve az utóbbi két-három évtizedben végbement változásokat, valamint a jelen írásgyakorlatot egyaránt figyelembe vevő szabályzata.

A Magyar Nyelvi Bizottság úgy látta, hogy az utóbbi évtizedben már nem elég csupán a szóanyagot módosítani, bizonyos szavakat elhagyva, másokat bevéve, ismét másokat – de ezek közül

minél kevesebbet – eddigi írásának megváltoztatásával átalakítani. Időszerűvé vált a szabályzati pontok bizonyos fokú átalakítása és a szabályzat néhány új ponttal való bővítése, gazdagítása is.

Ezért a Magyar Nyelvi Bizottság 2003 novemberében határozatot fogadott el arról, hogy megkezdi *A magyar helyesírás szabályai* című akadémiai helyesírási szabályzat 12. kiadásának az előkészítő munkálatait. A Magyar Nyelvi Bizottság azzal kezdte a munkáját, hogy megvitattott két tanulmányt a helyesírás mai állapotával és jövőjével kapcsolatban, majd minden helyesírási fejezetre vonatkozóan két-két tanulmányt (összesen 12 tanulmányt). Ez a munka körülbelül két évig tartott. A továbbiakban a (hangfelvétellel rögzített) viták alapján elkészült minden szabályzatfejezetnek az átírt változata, oly módon, hogy a szövegben minden esetben látható volt a kihagyott szövegrész is (szürkével jelölve) és az új betoldások is (sárgával jelölve). A munkaanyagokat, az előterjesztéseket a bizottsági tagok az ülések előtt mindig időben megkapták, és azokat az üléseken megbeszélték. A javított fejezetek vitája újabb két és fél évet vett igénybe. Mikor a viták a bizottságban nagyjából befejeződtek, következett a szélesebb körű tudományos vita. A bizottság (korábbi szándékának megfelelően és az MTA I. Osztályának ez irányú javaslatával is egyetértve) kívánatosnak tartotta a minél szélesebb körű szakmai konszenzus megteremtését az esetleges változtatásokkal, módosításokkal kapcsolatban. Ennek érdekében 2008 tavaszán az addig összeállt munkaanyagot (abban megjelölve a módosításokat, változtatási javaslatokat) véleménykérési céllal eljuttatta különféle szakmai fórumokhoz: az MTA Nyelvtudományi Intézetébe, a gyakorlóiskolákba, több egyéb gimnáziumba, a magyar egyetemi és főiskolai nyelvészeti tanszékekre, a magyar nyelvészettel foglalkozó több európai tanszékre, ezen kívül néhány munkabizottsághoz is.

A javaslatok, vélemények beérkezése és feldolgozása után 2008. június 4-én a bizottság nyilvános ülést tartott az ELTE BTK Tanácstermében. Az ülés célja és témaköre címe szerint is az AKH. 11. kiadásának javított és bővített szövegével kapcsolatban beérkezett vélemények ismertetése volt. A vitaanyagra a nyilvános ülés előtt és után összesen mintegy 500, konkrét nyelvi jelenségekkel foglalkozó hozzászólás érkezett. A bizottság ezeket a javaslatokat köszönettel fogadta, egyenként mérlegelte, és számos esetben beépítette a szabályzattervezetbe. Ez a munka újabb egy évet vett igénybe. A bizottság köszönettel fogadta természetesen a szabályzat elvi kérdéseivel, háttérével, grammatikai szemléletével kapcsolatos észrevételeket is, ezeket azonban nem minden esetben állt módjában érdemben figyelembe venni. Már csak azért sem, mert az Akadémia I. Osztálya sem látja az időt (sem társadalmi, sem gazdasági szempontból) alkalmasnak nagyobb arányú, alapjaiban történő változtatásokra. Az ilyen átalakítás ugyanis inkább káros teremtene, mintsem hogy a helyesírás egységét szolgálja. (A nagyobb változtatásoknak komoly anyagi vonzatai is lennének; például a könyvkiadókra nézve a tankönyvek és a segédkönyvek újranyomtatásával kapcsolatban.)

A bizottság a szabályzat új változatának szövegét a 2009. június 16-i ülésén elfogadta, azzal a fenntartással, hogy a bizottság 12 tagjából alakuljon egy szűkebb bizottság, amelynek az a feladata, hogy újra átfésülje a szabályzat szövegét, és a szükséges javításokat elvégezze. Ez a szűkebb bizottság összesen 7 alkalommal ült össze, és 2010 novemberében befejezte a közben beérkezett (részben kívülről, részben a szűkebb bizottság által felvetett) mintegy 500 észrevétel és javaslat megvitatását, valamint a szabályzat szövegének tüzetes átnézését. A Magyar Nyelvi Bizottság teljes ülése 2010. november 30-án a javított változatot megvitatta és jóváhagyta.

A tervek szerint a magyar helyesírás szabályainak 12. kiadásában alapvető, lényegi változtatás nem lesz, de különféle kisebb változtatások várhatók. Mégpedig a következők: 1. a nyilvánvaló hibák kijavítása, 2. a fogalmazás pontosítása, 3. egyes részek didaktikai szempontú átszerkesztése, 4. a *sok, kevés* megjelölés helyett listák megadása, 5. egyes szabálypontok bővítése, kiegészítése, 6. néhány, nem a helyesírás körébe tartozó szabálypont vagy szabálypontrész kihagyása, 7. bizonyos szabályok enyhítése, 8. új szabálypontok vagy szabálypontrészek beiktatása, 9. három esetben szabálypontrész megváltoztatása.

A szabályzati rész lezárása után következik még a szótári rész megtervezése és vitája, valamint ezzel kapcsolatban dönteni kell egyes szavak helyesírásának esetleges megváltoztatásáról.

3. A Magyar Nyelvi Bizottság osztályközi jellege révén kapcsolatban van az MTA egyes osztályaival. Az osztályok képviselői rendszeresen részt vettek a bizottság ülésein, és kifejtették véleményüket a helyesírási szabályzattal kapcsolatos munkálatok során. A különböző tudományterületekkel a kapcsolattartás intenzitása változó, a szükséglethez igazodik. A bizottságnak különösen szoros kapcsolata van a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium keretében működő Földrajzinév-bizottsággal.

4. A bizottság által kidolgozott helyzetképek, tematikus tanulmányok elsősorban a szoros bizottsági munkában, továbbá egyedi munkákban, a tárgyévben tartott helyesírási tárgyú előadásokban hasznosultak.

Többen a bizottság tagjai közül, így Antalné Szabó Ágnes, Balázs Géza, Keszler Borbála, Laczkó Krisztina, Zimányi Árpád rendszeres szervezői és előadói az országos középiskolai és felsőoktatási helyesírási versenyeknek és a hozzájuk kapcsolódó tanári továbbképző programoknak.

Kiemelten érintkezik a bizottság témakörével a Nagy J. Béla felsőoktatási és az Implom József középiskolai Kárpát-medencei helyesírási verseny. Az előbbinek Eger, az utóbbinak Gyula városa ad otthont évről évre. A bizottság tagjai közül Egerben 2010. április 17-én Keszler Borbála, Laczkó Krisztina, Tóth Etelka és Zimányi Árpád vett részt a felsőoktatási helyesírási verseny programjában; Tóth Etelka szervezőként, Zimányi Árpád szervezőként és a zsűri tagjaként is. Keszler Borbála, aki a zsűri elnöke volt, előadást is tartott *A magyar helyesírás szabályainak 12. kiadásáról*. Keszler Borbála május 29-én a Simonyi Zsigmond helyesírási verseny Kárpát-medencei döntőjén is zsűrielnök volt, és itt is tartott tájékoztatót a megjelent pedagógusoknak a helyesírási szabályzat készülő 12. kiadásáról. Heltainé Nagy Erzsébet, a bizottság titkára pedig az Implom József (középiskolai) helyesírási verseny Kárpát-medencei döntőjén, Gyulán, 2010. február 26-án *Merre tart a magyar helyesírás?* címen adott elő a diákokat felkészítő tanároknak. Mártonfi Attila, a bizottság tagja ugyancsak tartott helyesírási tárgyú előadást a TIT – Kossuth Klubban a Magyar tanárok Egyesülete számára, 2010. március 18-án. Gósy Mária, a bizottság tagja 2010. április 9–10-én a bírálóbizottság elnöke volt a szép magyar beszéd verseny 38. országos döntőjén (Kazinczy-verseny) az Eszterházy Károly Főiskolán. A bizottság tagjai közül 2010. november 5–6-án a Kossuth-szónokversenyen pedig szervezőként A. Jászó Anna, a zsűri elnökeként Balázs Géza és a zsűri tiszteletbeli elnökeként Grétsy László vettek részt.

5. A bizottság tagjai nyelvészeti folyóiratok, periodikák szerkesztői: Magyar Nyelvőr: Keszler Borbála szerkesztő; A. Jászó Anna, Balázs Géza, Grétsy László, Heltainé Nagy Erzsébet, Kemény Gábor, Tolcsvai Nagy Gábor a szerkesztőbizottság tagjai. Magyar Nyelv: Kiss Jenő, Nyomárkay István, Sebestyén Árpád, Siptár Péter, Szathmári István a szerkesztőbizottság tagjai. Magyar tanítás: A. Jászó Anna szerkesztő. Beszédkutatás: Gósy Mária főszerkesztő, Siptár Péter szerkesztőbizottsági tag. Acta Linguistica Hungarica: Siptár Péter társszerkesztő. MTA I. osztály honlapja: Siptár Péter szerkesztőbizottsági tag. Nyelvtudományi Közlemények: Mártonfi Attila technikai szerkesztő, a szerkesztőbizottság tagja. Alkalmazott Nyelvtudomány, Modern Nyelvoktatás: Gósy Mária a szerkesztőbizottság elnöke. Govor, The Phonetician, Journal of the International Phonetic Association: Gósy Mária a szerkesztőbizottság tagja. Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények: Zimányi Árpád a szerkesztőbizottság tagja. Édes Anyanyelvünk: Grétsy László felelős szerkesztő, Balázs Géza, Kemény Gábor a szerkesztőbizottság tagja. Magyar Orvosi Nyelv: Laczkó Krisztina szerkesztő, Grétsy László, Keszler Borbála, Kiss Jenő, Prószék Gábor a szerkesztőbizottság tagja. Névtani Értesítő: Gerstner Károly, Laczkó Krisztina szerkesztőbizottsági tagok. Dialectologia et Geolinguistica: Kiss Jenő a szerkesztőbizottság tagja. Magyar Terminológia, Fordítástudomány, Lexikográfiai Füzetek: Prószék Gábor szerkesztőbizottsági tag. Across Languages and Cultures: Prószék Gábor tanácsadó testületi tag. Tóth Etelka bizottsági tag a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet folyóiratainak szerkesztésében vesz részt: a Szakoktatás rovatvezetője; a Szakképzési Szemle és a Felnőttképzés szerkesztésében nyelvi tanácsadóként működik közre.

6. A bizottság tagjai révén szoros kapcsolatban van a Magyar Nyelvtudományi Társasággal. Kiss Jenő a társaság elnöke, Nyomárkay István és Szathmári István a társaság alelnökei, többen vezető funkciót töltenek be: Gerstner Károly, Gósy Mária, Keszler Borbála; a választmány további tagjai: Balázs Géza, Bencédy József, Grétsy László, Sebestyén Árpád, Siptár Péter, Tolcsvai Nagy Gábor, Zimányi Árpád. Mások pedig tagként vesznek részt benne. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Magyar tanári Tagozata kiadványának, az Anyanyelv-pedagógia című elektronikus folyóiratnak a tagozat vezetője, Antalné Szabó Ágnes a főszerkesztője, Laczkó Krisztina a szerkesztője, Tóth Etelka pedig rovatvezetője.

A Magyar Nyelvi Bizottság a gazdája a Magyar Nyelvőr című folyóiratnak, amelynek szerkesztője és a szerkesztőbizottság tagjai valamennyien a bizottság tagjai. Felelős szerkesztő: Keszler Borbála; a szerkesztőbizottság tagjai: Balázs Géza, Grétsy László, Heltainé Nagy Erzsébet, A. Jászó Anna, Kemény Gábor, Tolcsvai Nagy Gábor. A folyóirat internetes megjelenítését 2010 végétől Laczkó Krisztina bizottsági tag készíti elő és gondozza. A Magyar Nyelvőr törekszik a legszelebb

értelemben vett nyelvtudomány hazai és nemzetközi eredményeinek a megjelentetésére, a pedagógusok tájékoztatására és nyelvművelői feladatok ellátására.

A Magyar Nyelvi Bizottság hagyományosan támogató viszonyban van az Anyanyelvápolók Szövetségével, annak ifjúsági szervezeteivel. A bizottság tagjai közül Balázs Géza, Grétsy László a szövetség elnökségének, A. Jászó Anna, Bencédy József, Heltainé Nagy Erzsébet a szövetség választmányának a tagja. A szövetség folyóiratát, az Édes Anyanyelvünket a Magyar Nyelvi Bizottság támogatja. A bizottság tagjai közül az évente ötször megjelenő ismeretterjesztő folyóirat szerkesztőbizottságának tagjai: Balázs Géza, Grétsy László és Kemény Gábor.

A bizottság tagjai jelentős további nyelvi ismeretterjesztő munkát végeznek. Balázs Géza és Grétsy László szerkesztői, illetőleg rendszeres szereplői rádiós és televíziós anyanyelvi műsoroknak. Alkalmanként más bizottsági tagok is vállalnak közszerepléseket, előadásokat. Balázs Géza az elnöke, Gósy Mária és Zimányi Árpád tagja a Magyar Rádió Nyelvi Bizottságának. A magyar nyelv hete rendezvénysorozat mellett (2010. április 23–30.) jelentős esemény volt *A magyar nyelv múltja, jelene és jövője* című állandó kiállítás ünnepélyes megnyitója a Magyar Nyelv Múzeumában, Széphalmon, 2010. szeptember 29-én. A kiállítás forgatókönyvét Balázs Géza, a bizottság tagja írta.

7. A bizottság tagjai folyamatosan részt vesznek a tudományos utánpótlás nevelésében: a felsőfokú képzésben, a PhD-képzésben és az akadémiai fiatal kutatók támogatásában. A bizottsági tagok közül többen egyetemi és főiskolai professzorok: Adamikné Jászó Anna, Balázs Géza, Bańcerowski Janusz, Gósy Mária, Kemény Gábor, Kiss Jenő, Prószéky Gábor, Siptár Péter, Tolcsvai Nagy Gábor, Zimányi Árpád; professor emeritusok: Keszler Borbála, Nyomárkay István és Szathmári István; docensek: Antalné Szabó Ágnes, Gerstner Károly, Heltainé Nagy Erzsébet, Laczkó Krisztina, Minya Károly, Posgay Ildikó, Tóth Etelka; nyug. egyetemi tanár: Sebestyén Árpád; nyug. főiskolai tanárok: Bencédy József, Grétsy László.

A bizottsági tagok közül többen különböző egyetemeken doktori iskolák és habilitációs bizottságok tagjai; PhD-témavezetők, TDK-dolgozatok irányítói, szakirányú szakdolgozatok vezetői; rendszeresen látnak el opponensi, bizottsági tagsági feladatokat; kutatócsoportokat, konferenciákat szerveznek PhD-hallgatók és fiatal kutatók részvételével.

8. A bizottsági tagok nemzetközi konferenciákon tartottak előadásokat 2010-ben is, nemzetközi tudományos szervezetek és intézmények munkájában vesznek részt folyamatosan. A bizottság kiemelten fontosnak tartja a határon túli magyar tudományossággal való kapcsolatot. A szabályzat szótári részéhez és a helyesírási szótárhoz tervezett határon túli szóanyag összeállításában együttműködött a bizottság az MTA keretében működő, a Kárpát-medence magyar nyelviségével kapcsolatos kutatásokat tömörítő Termini Kutatóhálózattal. Az együttműködést a bizottság oldaláról Heltainé Nagy Erzsébet, a bizottság titkára, a kutatóhálózat részéről pedig Pintér Tibor, a Termini munkatársa fogta össze. A bizottság döntése alapján a szóanyag beépítésére a szabályzat szótári részében és a helyesírási szótár új kiadásában kerül sor.

9. A Magyar Nyelvi Bizottság tevékenysége 2010-ben eredményes és hatékony volt. Összegezve: Keszler Borbálának, a bizottság elnökének vezetésével a bizottság a tagok aktív részvételével 2010-ben jelentős szakmai munkát végzett: eljutott *A magyar helyesírás szabályai* 11. kiadása alapján a 12. kiadás szabályzati részének befejezéséhez.

A bizottság jegyzőkönyvei alapján összeállította:

Heltainé Nagy Erzsébet
a Magyar Nyelvi Bizottság titkára
tudományos főmunkatárs
MTA Nyelvtudományi Intézet